

тання і розвитку трудового потенціалу працівників та потенціалу HR-взаємодії), необхідний HR-потенціал (який обмежений завданнями підприємства, його потребами щодо визначеної кількості працівників, які володіють необхідними для цього компетенціями та можливостями), бажаний HR-потенціал (ідеальний стан HR-потенціалу для окремого підприємства, який не має ресурсних обмежень та яким підприємство бажає його бачити в довгостроковій перспективі для забезпечення свого майбутнього успіху і конкурентоспроможності);

- управління HR-потенціалом доцільно розглядати як діяльність щодо цілеспрямованого впливу на процес формування, використання, розвитку та активізації HR-потенціалу відповідно до стратегії і політикою управління персоналом з метою досягнення балансу між інтересами підприємства і персоналу;

- основною метою управління HR-потенціалом є трансформація його наявних параметрів в такі, які необхідні для досягнення цілей підприємства, мобілізація і розвиток всіх можливостей і компетенцій працівників (наявних і потенційних), максимізація і активізація їхніх зусиль для більш ефективного досягнення цілей;

- об'єктивною необхідністю є введення до системи управління HR-потенціалом чотирьох підсистем: управління формуванням HR-потенціалу, управління використанням HR-потенціалу, управління розвитком HR-потенціалу, управління активізацією HR-потенціалу.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є розробка методологічних основ управління HR-потенціалом підприємств.

Список літератури

1. Хамел Г. Конкурируя за будущее: создание рынков завтрашнего дня: [пер. с англ.] / Г. Хамел, К.К. Прахалад. – М.: Олимп-Бизнес, 2002. – С. 48-67.
2. Кэмпбелл Д. Стратегический менеджмент: учебник / Д. Кэмпбелл, Дж. Стоунхаус, Б. Хьюстон; перевод с англ. Н.И. Алмазовой. – М.: Проспект, 2003. – С. 30-36.
3. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа [пер. с англ.] / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд. – 12-е изд. – М.: Вильямс, 2003. – С. 128-140.
4. Ламбен Ж.-Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок / Жан-Жак Ламбен; перевод с англ. под ред. В.Б. Колчанова. – СПб.: Питер, 2007. – С. 370-372, 450-456.

УДК 330.3

Філякова Т.І. (ХНУ імені В.Н. Каразіна, Харків)

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ТА КІЛЬКІСНО-ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ

Розглянуто економічну динаміку через логіку співвідношення її просторово-часових і кількісно-якісних характеристик. Розкрито значення руху вартос-

ті, що являє собою просторову локалізацію суспільно-необхідного часу відтворення блага як глибинної основи економічної динаміки.

Ключові слова: *якість, кількість, простір, час, економічна динаміка.*

Мінливість економічної динаміки обумовлена загальним об'єктивним історичним процесом соціальних змін в її прогресивному розвитку. Природа цих змін має кількісно-якісну та просторово-часову основу.

Новий стан економічної динаміки розвивається в результаті якісного переходу, підготовки економіки до нових форм функціонування в процесі прогресивного розвитку продуктивних сил.

Економічна динаміка – це кількісно-якісні зміни просторово-часових характеристик економічного об'єкта. Тому у вивченні економічної динаміки кількісно-якісний та просторово-часовий аналіз повинні бути синтезовані. Питанням економічної динаміки приділено увагу в роботах різних вітчизняних і зарубіжних економістів. Так, методологічний аспект динаміки господарських систем розробляли такі дослідники, як: Л.І. Абалкін (займався розглядом питань динаміки і протиріч економічного зростання, аналізом причин, що викликають підйом, внутрішніх та зовнішніх фактори економічного зростання), С.Ю. Глазьев (займається питаннями циклічного характеру зміни технологічних укладів, розробки стратегії економічного розвитку в умовах кризи), С.М. Меншиков (проводив аналітичні та прогностичні розрахунки за міжгалузевими динамічними моделями), В.І. Маєвський (вивчав структурну динаміку в програмуванні), Ю.М. Осипов (досліджував питання динаміки перехідних соціогосподарських систем), Ю.В. Яковець (займається питаннями історії циклів, динаміки циклів цивілізацій) та ін. Ряд проблем динаміки господарських систем розроблено в працях зарубіжних вчених: Дж.М. Кейнса (динаміка ефективного попиту), С. Кузнеця (вивів економічні цикли тривалістю 15-20 років), Д. Кларка (проблеми статичності і динаміки та їх співвідношення в економіці), К. Маркса (глибинні підстави економічної циклічності, суперечливість закономірностей статичності і динаміки), У. Ростоу (автор концепції стадій економічного зростання) тощо. Можна також відзначити, що ці дослідники розглядали переважно лінійний характер динаміки.

До дослідників, які звернули увагу переважно на нелінійний характер розвитку, можна віднести: А. Маршалла (досліджував динаміку зміни частки праці та капіталу в сукупному доході), Л. Вальраса (застосовував математичний апарат у дослідженні питань динаміки зміни мінової вартості), К. Ерроу (розглядав динаміку граничної корисності), К. Вікселя (ввів аналіз кредитного ринку в питання економічної динаміки) і т. ін.

Якісний аспект економічної динаміки стали розглядати порівняно не так давно. Наприклад, Р. Барро в статті «Кількість і якість економічного зростання» [3] зауважив, що більшість дослідників у цій галузі зосереджені на аналізі кількісних змін. Сам автор пропонує розглядати їх детермінанти, наприклад: тривалість життя, родючість, умови навколишнього середовища, нерівність доходів, аспекти політичних інститутів, рівень злочинності та релігії як якісних характеристик економічного зростання. Слід також зазначити, що цілісної концепції опису сутності економічної динаміки встановлено не було.

Таким чином, питання економічної динаміки в тому чи іншому вигляді розглядали в своїх роботах багато вчених. Проте, на сьогодні немає чітко сформульованої позиції щодо сутнісних характеристик економічної динаміки, її факторів і пропорцій, а також єдності в розумінні просторово-часової та кількісно-якісної складових економічної динаміки.

Метою статті є розкриття взаємозв'язку просторово-часових і кількісно-якісних характеристик економічної динаміки та їх відображення в теорії.

Розвиток концепції економічної динаміки передбачає застосування діалектично взаємопов'язаних принципів економічної динаміки: єдності абсолютного і відносного, безперервного і дискретного, стабільного і мінливого, можливого і дійсного. Це дозволить зрозуміти двоїсту природу економічної динаміки, зумовлену зв'язком спільного з приватним, що є результатом об'єктивних якісних переходів, що являють собою зміцнення деяких елементів економічної системи та поступове абсолютне або відносне послаблення інших елементів у межах наявної якості.

Економічна динаміка, як складне і комплексне явище, характеризується низкою кількісних і якісних показників, що відображають не тільки економічні, але й соціальні результати. Але простота вимірювання економічної динаміки через вимір показників економічного зростання помилково приймається за її сутність.

Категорії простору і часу широко застосовуються в усіх природних і суспільних науках. Різні школи економічної думки по-різному підходять до вирішення питань щодо просторово-часових характеристик. Можна виокремити 4 основні підходи до розгляду питань простору і часу:

1. Підхід, в якому простір і час розглядають з точки зору екзогенного та ендогенного факторів. Цей підхід є важливим з точки зору розуміння взаємозв'язку впливу просторово-часових характеристик на економічний розвиток.

2. Чи має простір розглядатися як незмінний і природно утворений або ж це соціальний продукт, який тим самим може бути видозмінений? З цього випливає, що сам простір ми можемо розглядати з точки зору двох аспектів: прийняття позачасового простору як чогось фіксованого, тобто таким, що не піддається видозміні з боку людської діяльності, або ж ми можемо взяти до уваги перетворювальний вплив економічних агентів у минулому, сьогоднішньому та майбутньому, і тоді простір можна розглядати як щось споконвічно дане. Проте є можливість бути побудованим протягом довгого часу за допомогою людських зусиль.

3. Чи треба розглядати простір і час як якісь абстрактні поняття також як і математичний простір (наприклад, простір Евкліда), або ж їх слід розглядати лише конкретно, тобто лише як обмеження, які не можуть бути відділені від реальних історичних і географічних обставин? Використання ж абстрактного поняття простору дає універсальну перспективу можливості побудови теорій, які будуть застосовні в усі часи та в усіх просторах.

4. Чи є простір і час нейтральною та об'єктивною сутністю? Іншими словами, чи існують вони незалежно від спостерігачів та економічних агентів? Чи це просто винайдене самою людиною поняття як спосіб розуміння навколишнього середовища?

Виходячи з цього, було складено таблицю трактувань простору і часу в економічній теорії.

Таблиця 1 – Трактування простору і часу в економічній теорії

	Екзо- та ендогенний простір і час	Простір як незмінне, природне проти успадкованого та змінного	Абстрактний та конкретний простір	Об'єктивний простір і час проти створеного дослідником
Рівноважні підходи, засновані на класичній механіці	Нейтральні та незалежні складові, які є зовнішніми та не мають впливу на економічну діяльність	Простір залишається незмінним і не може бути видозміненим у результаті діяльності людини	Простір і час абстрактні (Евклідові геометричні фігури). Розглядаються за допомогою кількісних характеристик. Ніяких реальних структурних змін. Трансформації виключно кількісні	Простір і час розглядаються як механічну конструкцію
Просторова економіка	Простір і час розглядаються як екзогенний, так і ендогенний. Немає чіткого поділу. Знаходяться в точці перетину «географічного об'єкта» і соціально-економічного будівництва	Простір та час є і даним ззовні, і побудованим	Простір завжди конкретний, специфічний і одночасний	Простір – це об'єктивна конструкція, яку може змінювати людина
Комплексний теоретичний підхід	Немає різниці між екзогенним і ендогенним	Простір і час включені в перетворювальну діяльність людини та досліджуються в цьому контексті	Дослідник збагачує свої уявлення про простір і час відповідно до розвитку практики та експериментальної діяльності	Простір і час – це поняття, що відображають об'єктивну реальність, включену в людську практику та пізнавальну діяльність

Просторова характеристика економічної динаміки дає можливість вивчати точки (полюси) концентрації змін. Теоретичні та концептуальні основи просторової концентрації досліджуваних об'єктів включені в теорію незбалансованого розвитку світової економічної системи. Якщо проаналізувати найбільш

часто використовувану класифікацію Світового банку щодо країн за рівнем національного доходу (низький рівень доходів, рівень нижче середній, верхній нижній рівень, високий рівень доходів), то можна зробити висновок, що ці групи відрізняються не тільки за кількісними параметрами, але й мають якісно відмінний статус. Це говорить про неоднорідність економічного простору.

Поряд із просторовими змінами є часовий аспект, який робить істотний внесок в аналіз суті економічної динаміки. Історичні зміни зазвичай розглядають з точки зору формаційного підходу й еволюційної теорії. Тоді логічно припустити існування специфічних пропорцій в економічній динаміці для кожної формації та для відповідних форм економічної організації. Часовий аспект економічної динаміки міститься у незворотності глобального економічного розвитку та руху світової економіки в цілому. Така концепція економічного часу дозволяє визначити місце кожної окремо взятої країни у схемі еволюції економічного розвитку. І тоді вирішення завдань економічної політики має базуватися на аналізі не тільки найпростіших розривів в економічних показниках, але також часових розривів.

Часовий розвиток асиметрії окремих країн можна простежити, наприклад, порівнюючи рівні ВВП на душу населення в розвинених країнах за різні періоди часу.

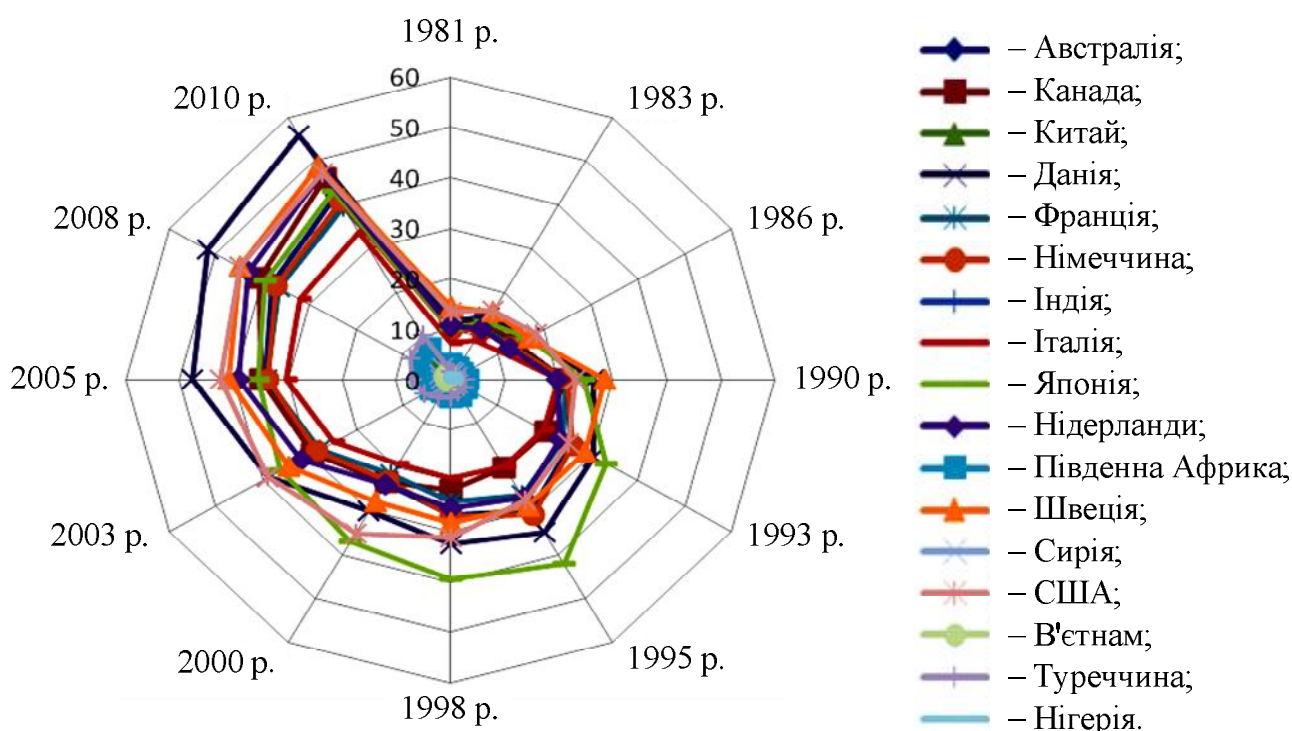

Рисунок 1 – Вир відсталості

Незважаючи на те, що основним трендом економічної теорії на сьогодні є рівноважна парадигма розвитку, в реальній дійсності відбувається асиметрична поляризація світового економічного простору. Така поляризація світової економіки призвела до формування якогось просторово-часового спіралеподібного «виру відсталості».

Країни, що розвиваються, змушені пристосовуватися до зовнішнього розвитку продуктивних сил, копіюючи виробничі відносини розвинених країн. Проте копіювання виробничих відносин, інститутів і соціальних технологій призводить лише до посилення відмінностей унаслідок необхідності додаткових часових витрат на адаптацію до введених відносин всупереч ходу еволюційного розвитку, що природно склався в цій країні.

У той же час ряд дослідників висловлюють думки щодо позитивних ознак відсталого розвитку. Вони відзначають, що суспільства-піонери в розвитку нових техніко-економічних систем часто змушені платити високу ціну за інновації (ціна за наукові дослідження та розробки). Їх більш відсталим конкурентам не довелося інвестувати в дослідження та розробки, вони просто переймають передові форми і технології після їх появи.

У сучасних умовах такий підхід, на нашу думку, не є продуктивним, оскільки дозволяє лише зберегти наявні проблеми та не сприяє розвитку економічної системи. У зв'язку з цим єдиним виходом з «виру відсталості» є не «ловити» розвиток, але «виращувати» нові кола розвитку на базі циклу поновлюваних інновацій.

Така асиметрія в економічній динаміці викликана відносинами суб'єктів економічної активності до благ через непропорційний розподіл вартості. Іншими словами, причиною асиметрії розвитку економічної динаміки є відношення між індивідуальною і суспільною цінністю блага, що включає відношення між індивідуальною і суспільною корисністю блага та між індивідуальними і суспільними витратами, що реалізуються через непропорційний поділ вартості суспільного продукту, який визначається різним становищем економічних суб'єктів у суспільній системі [2].

У процесі своєї трудової діяльності людина видозмінює свій природний простір, витрачаючи на це певну кількість часу, породжуючи при цьому продукт, що має певну вартість. Оскільки вартість, згідно з трудовою теорією вартості, тобто витрати суспільно необхідного часу праці, втілені в товарі, то тоді вартість – це час, що став простором товару, або простір, виміряний часом і складений з нього [1]. Тобто це витрачена кількість часу, яку виражено працею, на виробництво одиниці продукту, що являє собою певний простір матеріального світу. Однак з розвитком суспільства праця перестає бути вирішальним фактором виробництва, і тоді час виробництва одиниці блага вже перестає бути еквівалентним часу праці, витраченої на нього. В результаті маємо час, локалізований у просторі, виражений у матеріальній формі через товарний світ. При цьому цей локалізований простір є не що інше, як якась область економічного простору-часу, що має певні характеристики, за допомогою яких можна безпосередньо виміряти щільність цього простору-часу. Концентрація ж економічного простору-часу – це концентрація вартості, а отже, для визначення концентрації простору-часу в економічній динаміці необхідно досліджувати концентрацію безпосередньо вартості. По суті, загальним еквівалентом усієї виробленої товарної маси, усіх товарів і послуг на ринку є еквівалент вартості цих товарів і послуг, який виражений грошима. Гроші – це той атрибут, обсяг якого відображає і концентрацію вартості, і простору-часу. За допомогою грошей як загаль-

ного еквівалента вартості можна визначити сукупний обсяг усієї виробленої та спожитої продукції. І тоді за допомогою грошей можна виявити концентрацію вартості в просторі, а саме масштаб щільності простору-часу. Виявити це можна через базові показники економічної динаміки, а саме ВВП. Останній є, по суті, загальною вартістю всіх вироблених товарів і послуг у країні за певний проміжок часу. У самому визначенні ВВП вже відображений аспект єдності простору-часу.

Щільність економічного простору можна визначити, поділивши ВВП на відпрацьований час. А оскільки вартість сама по собі – це локалізований час у просторі, то поділивши час, представлений в опрідметненій формі та локалізований у ВВП, на час створення ВВП, отримаємо просто коефіцієнт переведення часу в простір. За допомогою ВВП можна також проаналізувати щільність економічного простору-часу між усіма державами світу [1, с. 95]. У більш розвинених державах економічний час спливає швидше, ніж у менш розвинених країнах. Це означає, що для виробництва однакового багатства в різних країнах потрібно витратити різний час.

Таким чином, категорія вартості є загальною формою просторово-часового аспекту економічної динаміки, являє собою просторову локалізацію громадського необхідного часу на виробництво певних товарів і послуг. Кількісно-якісний аспект локалізованого простору-часу можна також виразити за допомогою категорії вартості. Наприклад, єдність якісно-кількісних і просторово-часових характеристик дуже яскраво виявляється в аналізі попиту і пропозиції, цін і вартості на ринку нерухомості.

Висновки. Отже, економічна динаміка це кількісно-якісні зміни просторово-часових характеристик економічного об'єкта. В економічній теорії кількісні, якісні, просторові та часові характеристики економічної динаміки представлені різноманітними поглядами, що відображають певні аспекти складних господарських процесів. Але в реальній дійсності кількісні, якісні, просторові та часові характеристики синтезуються в єдиному процесі економічного розвитку. Конкретною економічною формою цього синтезу є рух вартості як просторової локалізації суспільно необхідного часу. Якісна визначеність вартості полягає в її кількісній мірі.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є вивчення економічної динаміки як такої, що ґрунтується на аналізі руху вартості в усіх її різноманітних кількісно-якісних і просторово-часових формах прояву, відображених системою економічних показників, яка потребує постійного вдосконалення.

Список літератури

1. Гриценко А.А Развитие форм обмена, стоимости и денег / А.А. Гриценко. – К.: Основа, 2005. – 192 с.
2. Федорищев Д.В. Асимметрия развития экономической системы: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 / Д.В. Федорищев. – Саратов, 2003. – 136 с.
3. Barro R.J. Quantity and Quality of Economic Growth / R.J. Barro // Central Bank of Chile Working Papers. – 2002. – № 168. – Р. 1-40.